

RUCSKA ANDREA

AZ AGRESSZIÓ JELENSÉGVILÁGA A MISKOLCI KÖZÉPISKOLÁSOK KÖRÉBEN

Folyamatosan élénkül a közvélemény érdeklődése az agresszió jelenségével kapcsolatban. Viták zajlanak arról, hogy növekedő tendenciát mutat-e, vagy csak nyilvánossága nő. Vita középpontjába került az iskola, hogy agressziófokozó-e maga is, vagy éppen ő hivatott a jelenség mérsékelésére.

Elméleti kitekintés

■ Az emberi agresszió egyidős az emberiséggel, hiszen a történelem során már az ókortól ismerünk agresszióra utaló jelenségeket. Az agressziót, az erőszak természetét igen sok tudományterület kutatta: a teljesség igénye nélkül, pl. a pszichológia, az etológia, szociológia, pedagógia, antropológia, a történelem, jog, orvostudomány, kriminológia és a politológia, így az agresszió, erőszak értelmezésére a szakirodalomban igen sokrétű megfogalmazásokat találhatunk. Minden diszciplína saját tudományterületén belül vizsgálja az erőszak problémakörét.

Az agresszió megjelenése sokféle, ezért csoportosítása is különböző módon lehetséges, de szinte minden esetben marad hiányérzetünk a különböző fogalmi átfedések és hiányosságok miatt. Az emberi agresszivitás jelenségvilága még mindig nem tisztázott, a különböző szakterületek kutatásai még mindig tárnak fel új tényezőket.¹

Pedagógiai szempontból Nádasi két különböző iskolai agressziót különít el: a *szituatív* és az *időben elhúzódó agressziót*. A szituatív agresszivitást mindig a konkrét helyzet eredményezi, és frusztráció előzi meg. Az *időben elhúzódó*, ismétlődő

...a változatos
pedagógiai módszerek
alkalmazása, a jó
hangulat és klíma
esetén kevésbé jelenik
meg az órai
fegyelmeztelenség
és a tanulók erőszakos
magatartása.

agresszivitásra a szakirodalom – az iskolára vonatkoztatva – az angol *bullying* kifejezést használja.

A nevelésnek az egyik legfontosabb törekvése, hogy a gyerekeket megtanítsa az együttműködésre, többek között a konfliktusok megoldásának társadalmilag elfogadható módjaira. A viselkedés szociális szabályozására csak akkor lesz képes a gyerek, ha a szülők azt aktívan minősítik, és korlátozzák az agresszív viselkedést (jutalmazás, büntetés). Az agresszív viselkedési minták rögzüléséhez vezethet, ha a szülők engedékenyek a kisgyerek agresszivitásával kapcsolatban, nem minősítik, nem érzékelteik rosszallásukat, nem akadályozzák meg az agresszív megnyilvánulásokat. Növeli a gyerek agresszív viselkedésének esélyét, ha a vele való bánásmód, az otthoni kommunikáció agresszív tartalmú, továbbá ha a szülői környezet elhanyagoló, fizikailag bántalmazó.²

Az előző gondolatokból is kitűnik, hogy nehéz az agresszió meghatározása, ezért is van, hogy a definiálást sokan kerülik, és a jelenség leírásával próbálják inkább azt pótolni.³ Hárdi megpróbálja összegezni a különböző szakirodalmi ágakban elfogadott meghatározásokat, ezért ezt a definíciót tartottam irányadónak a kutatás során. Hárdi agressziódefiníciója: „Agresszióról beszélünk támadó jellegű magatartás, ellenséges – legtöbbször feszültséggel járó – belső érzületek, élmények jelentkezésekor, amelyek irányulhatnak a külvilágra, személyre vagy befelé az átélőre magára; lehetnek tudatosak vagy tudattalanok, megmutatkozhatnak közvetlenül vagy közvetve (például bosszúságot okozó ajándék küldése) vagy akár átalakult formában is (például elfojtott agresszióból származó szorongásban, testi tünetekben).”⁴

A kutatás célja és módszerei

■ A kutatás célja egy helyzetfeltáró vizsgálat, mely által megismerhetővé válik a Miskolcon tanuló, a városban és annak agglomerációjában élő fiatalok attitűdje, az erőszakhoz való viszonyulása. A kvantitatív vizsgálatot 14-19 éves fiatalok körében végeztünk, a 2010/2011-es tanév tavaszán.

A kérdőív az iskola belső világára, a pedagógusok módszertani kultúrájára, az iskolai agresszió megjelenési formáira, gyakoriságára fókuszál, érinti a verbális, fizikai és a média által közvetített agressziót is, a diáknak a társak körében betöltött pozícióját, helyét, továbbá a tanuló és a szülő kapcsolatát is. A kutatás az áldozat – erőszakot elszenvedők – kontextusából vizsgálja az iskolai erőszakot. Az adatfeldolgozás, statisztikai elemzés SPSS számítógépes szoftver⁵ segítségével történt.

A kutatás eredményei

A minta jellemzése

■ A kérdőívet 492 fő töltötte ki, a minta átlagéletkora 16,4 év.

A mintába bekerült fiatalok életkora és az átélt agresszió között nem található összefüggés ($r = 0,014$), viszont mindenképpen megemlítenőd, hogy a fiatalabb korosztály gyakrabban válik agresszió áldozatává (1. táblázat).

Érezted-e valaha, hogy a többiek durvák, erőszakosak veled?	Mean	N
igen	16,31	74
gyakran	16,53	19
néhányszor	16,53	89
nem, soha	16,39	276
Total	16,41	458

1. táblázat. Erőszak átélése az átlagéletkor viszonylatában

A nemek eloszlása a következőképpen alakult: 52% fiú és 48% lány. Az elemzések alapján a szakközépiskolákban ($p = 0,038$) tanuló fiúknak lényegesen nagyobb esélyük van iskolai agresszió prédájává válni, mint más iskolatípusba járó lánynak. A minta jellemzésének összegzésével megállapítható, hogy az átélt iskolai agressziót közvetlenül nem befolyásolja a szülők iskolai végzettsége, viszont ha azt iskolatípus kontextusában is megvizsgáljuk, megfigyelhető, hogy a gimnáziumokban fordul elő a legkevesebb erőszakos tevékenység, és a gimnáziumokba többnyire a magasán kvalifikált iskolai végzettségű szülők gyermekei járnak.

Elégedettségi változók

■ Az iskolával történő elégedettség szignifikáns ($p = 0,007$) különbséget mutat a különböző korosztályok között, mert a fiatalabbak (14–15 éves korosztály) elégedettebbek az iskolával, mint az idősebbek. Ez az iskolaváltással járó újdonság erejének értékelhető adata.

Az iskolai áldozatok többnyire elégedettek az iskolával, tehát feltételezhető, hogy az agresszió többnyire nem az iskola, a pedagógusok felől éri a fiatalokat. Az áldozatok barátai védőhálóként jelennek meg körülöttük, mivel az iskolatársaktól elszenvedett agresszió ellenére is pozitívan viszonyul iskolatársaihoz.

A tanulók többségének a társas kapcsolata, a fiatalok ~11%-a elégedetlen iskolatársaival. E téren szignifikáns különbség mutatkozik ($p = 0,009$) a különböző életkorok között. A szakközépiskolákban tanuló fiatalok között található a legtöbb elégedetlen diák, tehát ők kevésbé vannak jóban társaikkal. Ez az adat megegyezik Sáska G. és mtsai (2010)⁶ kutatási eredményeivel.

A pedagógusokkal való elégedettséget több tényező befolyásolja, de meghatározó tényező a pedagógus személyisége és az alkalmazott pedagógiai módszerek. A pedagógusokkal való elégedettséget befolyásolja az a faktor, hogy a diák mennyire éri jól magát az iskolában, hogyan viszonyul iskolatársaihoz, ugyanis aki jobban éri magát a társak között, az elégedettebb az iskolával is ($r = 0,51$) és a pedagógusokkal is ($r = 4,6$). Az agressziót átélt fiataloknak megoszlik a véleménye a pedagógusok tevékenységéről ($p = 0,004$), tehát az erőszakot átélt diákok egy része elégedett a pedagógusokkal, de valamivel többen vannak azok a fiatalok, akik kevésbé elégedettek. Szignifikáns különbség nem mutatkozik ($p = 0,1$) a pedagógusokról alkotott vélemény és az iskolatípusok között, de tendenciaként megjelenik, hogy a szakközépiszkolába járnak leginkább azok a fiatalok, akik elégedetlenebbek pedagógusaikkal.

Tanítási-tanulási folyamat az iskolákban

■ A diákok többsége pozitívan értékeli a tanároknak diákokhoz való hozzáállását és bánásmódjukat, viszont többek szerint ez csak néhány tantárgy esetében valósul meg.

A tanárok munkájával történő elégedettség iskolatípusonkénti vizsgálatánál szignifikáns különbség ($p < 0,05$) tapasztalható minden tudományterületen. Legelégedettebbek a szakmunkásképzőbe járó fiatalok, és legelégedetlenebbek a szakközépiszkolások. Leginkább a szakközépiszkolákban, majd a szakiskolákban a legszínesebb a pedagógusok munkamódszere. Ez annak alapján valószínűsíthető, hogy az elmúlt időszakban ezek az iskolatípusok pályáztak a városban a TÁMOP pályázataira.

Leginkább a természettudományos tantárgyakat oktató nevelőkre jellemző ($r = 0,38$), hogy megfelelő segítséget és támogatást nyújtanak ahhoz, hogy a diákok sikeresen teljesítsék az iskolai követelményeket. Szintén őket jellemzi leginkább, hogy segítenek megérteni a tananyagot, mikor arra a tanulónak szüksége van ($r = 0,45$). Az összes területnél a természettudományos tantárgyak esetén változnak a munkamódszerek leginkább ($r = 0,28$).

Az iskolatípusok és az alkalmazott módszerek között összefüggés van, mert a szakmunkásképző intézményekben próbálják meg leginkább a tanulásban erőteljesen alulmotivált fiatalok érdeklődését felkelteni a tanulás iránt.

A pedagógusok magatartása, személyisége, a diákokhoz való viszonyulása fontos tényezője az iskolai légkörnek, ami befolyásolja a tanulói teljesítményt és magatartást (2. táblázat).

	rendes -fair bánásmód	elvárások ismertetése	motiváció	segítség az iskolai követelmények sikeres teljesítéséhez	megfelelő légkör megteremtése
minden tantárgyból	24,9	23,9	16,5	20,2	16,1
legtöbb tantárgyból	37,6	44,6	30,0	36,3	36,5
tantárgyaim feléből	19,2	20,2	28,2	26,9	26,5
néhány tantárgyból	14,10	9,6	19,0	13,7	16,9
egyikből sem	4,1	1,6	6,3	2,9	3,9

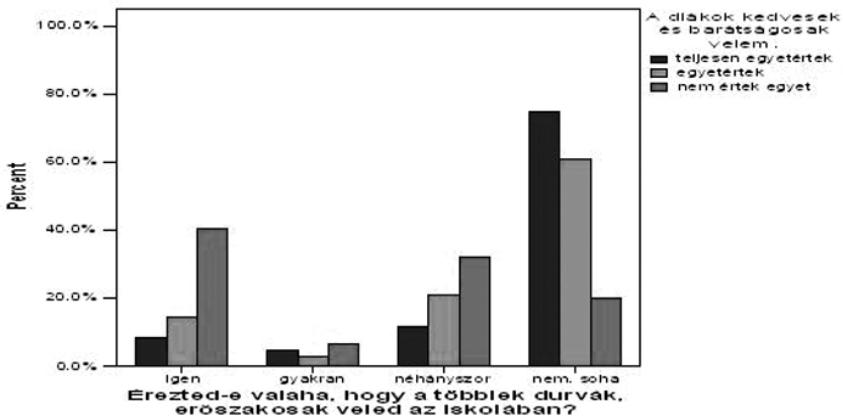
2. táblázat. Pedagógusok tevékenységének értékelése – relatív gyakorisági megoszlása (%)

A vizsgálat eredménye, hogy a tradicionális pedagógusszerepnek agressziót fokozó hatása van, a konzervatív pedagógiai kultúra jelenléte nem csökkenti, hanem inkább növeli az iskolai erőszakot, agressziót. Ez a tekintélyelvű kultúra gyakran csak agresszióval tudja kezelni az átlagtól eltérő diákokat, akik erre agresszióval reagálnak. A jó hangulatú, klímájú intézményekben, a változatos munkamódszereket alkalmazó pedagógusoknál kevésbé jelenik meg az iskolai agresszió, és ezekben a csoportokban kevésbé jelenik meg az órai fegyelmezetlenség és a tanulók erőszakos magatartása.

Problémaként jelenik meg, hogy egyes gyerekeknél állandósuló magatartási problémák esetén a pedagógusok többsége nem érzi feladatának a magatartászavarok okainak feltérképezését. A kapott válaszok alapján azt a következtetést lehet levonni, hogy az oktatást, a tantárgytanítást, a pedagógus személyének hangsúlyozását még nem teljes egészében váltották fel a reformpedagógiai törekvések gondolatai, amelyek a gyerekek megismerését, a személyiségnevelést hangsúlyozzák. A tradicionális nevelő, oktató szerepkör szétválási folyamata ugyan láthatóan elindult, de érződik egy megtorpanás. Az új pedagógiai szerepkör térhódítására, annak elfogadására még várni kell, pedig a tapasztalatok szerint a reformpedagógiai törekvések a nevelés méltóságát hozzák vissza. A vizsgálatok alapján egyértelműen láthatóak a pedagógusok szemléletváltozásának jelei, és ez egy agressziós prevenciót eredményez, melynek következtében csökkenthető az iskolai erőszak megjelenése. A pedagógus személyisége meghatározó, ugyanis a pozitív személyiség nem gyötri, bántja a tanulókat, hanem segíti a diákokat a tanulásban, hisz a képességeikben, és megpróbálja őket motiválni. A vizsgálat során egyértelművé vált, hogy a jól megválasztott pedagógusszerep megelőzi, illetve csökkenti az iskolai agresszió megjelenését, hiszen a változatos pedagógiai módszerek alkalmazása, a jó hangulat és klíma esetén kevésbé jelenik meg az órai fegyelmezetlenség és a tanulók erőszakos magatartása. A pedagógus erőszak említése összefügg az értékelési tevékenységgel.

■ Oktatásszociológiai kutatók sokat foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogy vajon milyen arányban befolyásolja a család, a kortársak, az iskola a tanulók személyiségét, annak alakulását, attitűdjét. Az iskola nevelői hatásrendszere nem függetleníthető a környezeti hatásoktól, így a családi és kortársi mikrokörnyezettől. Báthory kutatásaiban arra a következtetésre jutott, hogy az általános iskolai évek alatt a „családi hatás determinációja erősebb, mint az iskola-pedagógiai hatásrendszere. Később azonban a hatásrendszeren belül az erőviszonyok megfordulnak: a középiskola vége felé az iskola-pedagógiai hatások már felülmúlják a családi hatások erejét.”⁷ A szülő és az iskola kapcsolata meghatározó szerepet játszik a gyereknevelésben, mert a tanuló fejlődését befolyásoló egyik legfontosabb tényező a családi háttér. Az iskola megpróbálja ellensúlyozni azokat a hátrányokat, amelyek a tanuló családi körülményeiből származhatnak. A tanulói, a szülői és a pedagógusközösség zavartalan együttműködésének célja, hogy az iskolába járó tanulók részére biztosítsák a fejlődésükhöz szükséges szolgáltatásokat, hogy a tanulók a képességüknek, tehetségüknek és szorgalmuknak megfelelően elsajátítsák azokat az ismereteket, amelyeket az iskola a pedagógusok munkáján keresztül közvetít.⁸

Az adatfelvételben részt vevő diákok többségének szülei érdeklődnek gyermekük iskolai tanulmányi előmenetele, iskolai tevékenysége felől. Az iskolatípusok esetében egyértelműen érzékelhető a szakmunkásképzők iskola-diák kapcsolatrendszerének a lazulása, viszont szignifikáns kapcsolat ($p = 0,012$) csak az iskolai problémák megbeszélése területén tapasztalható. Az áldozati szerepben lévő fiatalok többségénél a család nem minden esetben jelenik meg védőfaktorként, ugyanis az áldozatok többsége az iskolai bántalmazásokat otthon nem tudja megbeszélni szüleivel, nem kap lelki támaszt a családtól, a szülők nem figyelnek oda a gyermek iskolai tevékenységére ($r = -0,3$). A társak által bántalmazott fiatalok egy része a pedagógusok agressziójának áldozatává is válik ($r = 0,48$). Az adatfelvételben részt vevő diákoknak csupán 13%-a válaszolta, hogy társaik barátságatlanok velük szemben. A nem, az iskolatípus és a szülők iskolai végzettsége nem befolyásolja ezt az állapotot, viszont az idősebb korosztályból (17-18 év) válaszolták többen ($p=0,005$), hogy velük társaik kevésbé barátságosak. A jó kapcsolatrendszerrel bíró tanulókról többnyire gondoskodnak társaik ($r = 0,42$), megbízhatónak tartják őket ($r = 0,4$). A nem megfelelő kapcsolattal rendelkező diákokkal a társaik bizalmatlanok,⁹ és ők azok, akik gyakrabban válnak kortársaik áldozatává ($r = -0,3$) (1. sz. ábra).

1. ábra. Kapcsolati rendszer és az erőszak

Az áldozatok egy részénél a család protektív szerepe előtérbe kerül, míg más esetben az áldozat teljesen kiközösített, mert sem a családnál, sem pedig a kortársaknál nem talál védelmet. Gyakran az áldozat szerepében megjelenő gyermek igazi „áldozata a nevelési folyamatnak”, mert a fiatal nemcsak a kortársak keresztútjében áll, hanem a hivatásos nevelő, a pedagógus áldozata is egyben.

Stressz az iskolában

■ Stresszen a mindennapi feszültséget, kihívásokat, feszített tempót értjük, amivel az iskolában, a munkahelyünkön és otthon is szembesülünk. A stressz nem csak a felnőttek privilégiuma, mert már a gyermekkorban, az iskolában is megjelenik, miután a tanulónak megfelelési kötelezettségük van mind az iskola, mind pedig a szülői ház és a kortárs csoportok felé. Ez az egyébként is labilis kamasz korban komoly konfliktushelyzetet eredményezhet. Minden gyermekben különböző tényezők okozhatnak stresszes állapotot, amelynek mértéke mindig egyénfüggő. A pedagógusok diákok iránt támasztott elvárásai igen szubjektívek, és ez feszültségeket generálhat mind közösségi, mind pedig egyéni szinten. A közösségi rivalizációk, szocializációs folyamatok is stresszelik a fiatalokat, mert az önbizalomhiánnyal küzdő diákok gyakran perifériára szorulnak, és könnyen áldozatokká válhatnak. Minden gyermek megpróbál valamilyen módon megfelelni környezetének, viszont vannak szituációk, amikor ez nem sikerül. Ez először fáradtságot, csalódottságot, majd pedig frusztráltságot idéz elő. A frusztráltság könnyen eredményezhet konfliktust a társakkal és a tanárokkal is, különösen akkor, ha a család értékrendje nem egyezik az iskola által közvetített értékrenddel.¹⁰

A diákok leggyakrabban azért stresszelnek, hogy az iskolai munkájuk, teljesítményük a szülők elvárásainak megfelelően ($r = 0,45$). A diákok 28%-ának napi szinten jelent problémát a szülőknek való megfelelés. A szülői elvárásoknak való megfelelés minden iskola-típusban okoz feszültséget a diákokban ($r = -0,49$), azonban ez legkevésbé a szakmunkásképzőben tanulók esetén jelentkezik. A nemek esetében szignifikáns különbség található ($p = 0,001$), ugyanis a fiúk gyakrabban élik át a szülői megfelelés miatti feszültséget, mint a lányok. A szülők iskolai végzettsége nem befolyásolja ezt az állapotot ($r = 0,035$).

Hasonló stresszhelyzeteket teremtenek az iskolai dolgozók és az osztályzatok is. A tanulók több mint 20%-ának napi szinten okoznak feszültséget az iskolai dolgozók és osztályzatok, és ezeknek a fiataloknak a 20%-a napi szinten él át iskolai erőszakot. A dolgozók és az osztályzatok miatt feszültségben lévő diákok esetében előfordul ($r = 0,37$), hogy úgy érzik, a pedagógusok igazságtalanok velük szemben. Az osztályzatok miatt feszült fiatalok nem rendelkeznek kellő önbizalommal, mert saját munkájukkal is elégedetlenek, így gyakran válnak erőszak áldozatává is.

Azoknak a diákoknak, akik nem rendelkeznek kellő önbizalommal, az iskolai dolgozók és osztályzatok komoly stresszhelyzetet okoznak, és így nagyobb gyakorisággal lesznek agresszív áldozatai (3. táblázat).

	Áldozati szerep (Főkomponens analízis)
Dolgozók miatti feszültség	0,99
Saját célok és elvárások miatti feszültség	0,33
A szüleid elvárásai, az iskolai munkáddal, teljesítményeddel kapcsolatos feszültség.	0,44

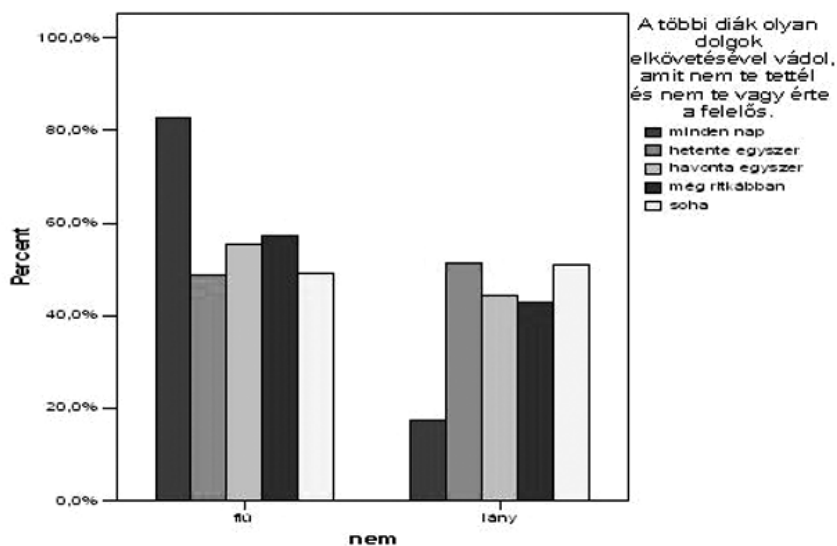
A tanulók több mint 16%-ának napi szinten okoz frusztrációt, hogy önmaguknak nem tudnak megfelelni. Ez a frusztráció összefüggést mutat az osztályzatokkal ($r = 0,5$), és a szülői megfelelési kényszerrel is ($r = 0,4$). Az iskolai házi feladatok, otthoni munka értékelése kevésbé frusztrálja a diákokat.

Az otthoni stressztényezők jelenléte is negatívan befolyásolja a diákok iskolai magatartását. Az előzőekben már említettem, hogy a mindennapi stressz, a diszfunkciós családi kapcsolatok elősegítik mind az áldozati, mind pedig az agresszori szerep kialakulását.

Agresszió az iskolában

■ Egyes kutatók szerint az iskolai erőszak olyan társadalmi probléma, mely befolyásolja a fiatalok életminőségét, személyiségfejlődését, és kihatással van az egyén egészségi állapotára is. Azért is okoz dilemmát, mivel a jelenség többnyire rejtve marad a felnőtt társadalom előtt, és sokszor csak akkor manifesztálódik, amikor már komoly károkat okozott a személyiségben.¹¹ Mivel a fiatalok idejüknek túlnyomó részét az iskolában töltik, ez az egyik legfontosabb szociális színtere életüknek a család után. Az iskolai közösségben más szerepek és célok kerülnek előtérbe, mint az otthoni környezetben. Jámbori szerint¹² az iskolai környezetnek és nevelési gyakorlatnak pozitív hatást kell gyakorolnia a tanulók személyiségfejlődésére, mely erősíti a teljesítménymotivációt, és hatékony stratégiákat mutat be a mindennapi küzdelmekhez, valamint támogatja a szociális felelősség fejlődését.

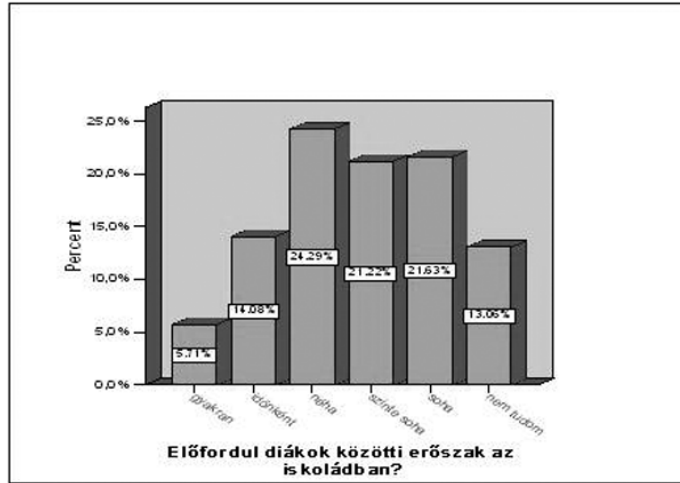
A verbális agresszió fordul elő leggyakrabban az iskolákban. A diákok több mint 70%-a szerint előfordul a fiatalság körében a verbális agresszió. A nemek esetében szignifikáns különbség nem tapasztalható ($p = 0,068$), de azért tendenciaként megjelenik, hogy a fiúk gyakrabban beszélnek csúnyán és káromkodnak, mint a lányok. A verbális agresszió minden iskolatípusban egyaránt előfordul ($p = 0,117$). A diákok több mint 10%-át hetente éri szóbeli atrocitások, melyek alkalmával társaik olyan dolgok elkövetésével vádolják meg őket, amiről nem tehetnek, illetve nem ők követték el (2. ábra). Ez a jelenség a fiatalabb ($p = 0,001$) fiú ($p = 0,023$) tanulókat érinti leginkább.

2. ábra. Verbális agresszió – vádak

A verbális agresszió áldozataival a diáktársak bizalmatlanok ($p = 0,5$), kiközösítik őket ($r = 0,6$). Egyéb erőszakos magatartást is átélnek, gyötrik őket mind a diáktársak ($r=0,5$), mind pedig a nevelők ($r = 0,45$).

A diákok többsége szerint a verbális agresszió kívül egyéb iskolai erőszak is előfordul környezetükben (3. ábra).

3. ábra. Diákok közötti erőszak az iskolában

A kérdőíves vizsgálatban az iskolatípusok esetén nem tapasztalható szignifikáns különbség ($p = 0,57$). A diákok közötti erőszak és a verbális agresszió jelensége között gyenge kapcsolat ($r = 0,4$) fedezhető fel. Az életkorok között viszont ebben az esetben is szignifikáns különbség ($p = 0,001$) mutatkozik. Az életkor növekedésével a fiatalok egyre ritkábban számolnak be környezetükben erőszakos magatartásról. A leggyakrabban a 16 éves fiúk ($p = 0,007$) között tapasztalható az agresszió.

A diákok 3%-át mindennap, 9%-át hetente bántanak fizikailag társaik az iskolában. Az egyéb erőszakoskodások és gyötrések, illetve a pedagógusok által elszenvedett agresszió is hasonló arányokat mutat. Ezek a fiatalok gyakran a totális áldozatok, miután minden oldalról támadások érik őket. Nemcsak diáktársaik, hanem nevelők is bántják őket, illetve gyakran a szülők által is elhanyagoltak ($p = 0,04$). A fizikai bántalmazás a Sáska és mtsai által feltárt eredményekhez hasonlóan itt is a szakmunkásképző ($p = 0,001$) intézetekben, az alacsony társadalmi státusú diákokkal fordul elő leggyakrabban ($p = 0,03$).

Az infokommunikációs eszközök térhódítása már megtörtént az ifjúság körében. A fiatalok életük nem kis részét töltik a különböző közösségi oldalakon, ahol élénk virtuális társadalmi kapcsolatrendszer építettek ki. Kutatások bizonyították, hogy az infokommunikációs eszközök személytelensége, a névtelenség a „cybertéren” keresztül történő agressziót elősegítik. Az eredmények a többi erőszakos tevékenységhez hasonló arányokat tártak fel. Az elektronikus úton történő zaklatási mód esetében a diákok 2% említette a napi, és 8%-uk pedig a heti rendszerességet. Ebben az esetben szintén a fiatalabb életkor érintett. A nemek esetében nem mutatkozik szignifikáns különbség ($p = 0,8$), viszont az iskolatípusoknál már igen ($p = 0,002$), mert ebben az esetben is szakmunkásképzőkben tanuló alacsonyabb társadalmi réteg ($p = 0,004$) van leginkább kitéve ennek a zaklatási módnak.

A rongálások nem elhanyagolható arányban jelennek meg az iskolában, melyek leginkább ebben az esetben is a szakmunkásképzőkben fordulnak elő.

■ A kutatás során megfigyelhető az iskolai agresszió jelenségvilága, mely mellett nem szabad elmenni, viszont megjelenése korántsem olyan mértékű, mint ahogy ezt a közvélemény és a média közvetíti. A „jelenséggel” azért kell foglalkozni, mert ahogy Hunyadi és M. Nádasi¹³ is említi, az iskolai élmények, tapasztalatok meghatározzák és befolyásolják a diákok nemcsak jelenlegi, hanem a jövőbeni testi-szellemi jólétét, önmagukhoz, másokhoz, a tanuláshoz és a kultúrához való viszonyulását. A negatív iskolai élmények hatására megjelenik a diákoknál az önbizalomhiány, a motiválatlanság, az agresszió, eluralkodik az iskolával szembeni bizalmatlanság, mind az intézménnyel, mind pedig annak szereplőivel, a közvetített tartalommal és a képviselt értékekkel szemben.

Az agresszió világa igen sajátos, melynek bonyolult gazdasági, társadalmi és biológiai szerkezeti elemei és összefüggései vannak. Mihály Ottó fogalmazta meg kutatásunk egyik előtanulmányában, hogy „Egy kegyetlenségre épített büntetési kultúra körvonalazódik, amely – bízást mondhatjuk – az agresszió akkumulációjának biztos eszköze”.¹⁴ Kutatásunkban már láthatóak az elmozdulási pontok, jelek, ami elősegíti egy hatékonyabb, személyiségközpontú pedagógiai kultúra elterjedését, melyben egyaránt jól érzi magát a nevelő és a gyermek.

■ JEGYZETEK

1. Hunyadi Györgyné – M. Nádasi Mária – Serfőző Mónika: „Fekete pedagógia”. *Értékelés az iskolában*. Argumentum Kiadó, Bp., 2006. 11.
2. Ross Campbell: *Dühöngő ifjak*. Harmat Kiadó, Bp., 2002; Mohás Livia: *Az agresszióról és a sikerkereső emberről*. Saxum Kiadó, Bp., 2012.
3. Erich Fromm: *A rombolás anatómiája*. Háttér Kiadó, Bp., 2001.
4. Hárdi István: *Az agresszió világa*. Medicina Kiadó, Bp., 2010. 29.
5. A számítógépes szoftver a leíró statisztikán kívül a különböző rejtett tartalmak, összefüggések feltárására is alkalmas.
6. Sáska G. – Demeter E. – Gerő M. – Hajdú G. – Hajdú T. – Hordósy R. – Lakatos Zs. – Lőrincz D.: *A kutatás célja és fogalmi háttere, célkitűzései*. In: Aáry-Tamás Lajos – Joshua Aronson (szerk.): *Iskolai veszélyek*. Complex Kiadó, Bp., 2010.
7. Báthory Zoltán: *Tanulók, iskolák, különbségek*. Okker Kiadó, Bp., 2000. 91.
8. Szüdi János: *A pedagógus – szülő – tanuló kapcsolata*, 2008. <http://drszudi.hu/2008/11/a-pedagogus-szulo-tanulo-kapcsolata/>, 2013. 09. 13.
9. Itt merül fel a kérdés, hogy mi volt előbb: a tyúk vagy a tojás, tehát előbb kialakult a bizalmatlanság és ennek következményeként csoporton kívülre kerültek, vagy mivel be sem fogadták őket, így eleve bizalmatlan volt a csoport velük szemben.
10. Vekerdy Tamás: *Érzelmi biztonság*. Kulcslyuk Kiadó, Dabas, 2011.
11. D’Arcy Lyness: *Bullying Is a Big Problem*, 2010. http://kidshealth.org/teen/your_mind/problems/bullies.html, 2011.03.16.
12. Jámberi Szilvia: *Az iskolai környezet szerepe a serdülők jövő-orientációjának alakulásában*. Magyar Pedagógia 2003. 4. sz. 481–497.
13. Hunyadi Györgyné – M. Nádasi Mária: *Személyközi kapcsolatok az iskolában*. In: Bábosik István et alii (szerk.): *Pedagógia az iskolában. A szociális életképesség megalapozása*. ELTE Eötvös Kiadó, Bp., 2011.
14. Mihály Ottó: *Előszó*. In: *Tapasztalatok a gyermekbántalmazásról, avagy az agresszió láncreakciója*. Tabula Rasa, Miskolc, 2008. 5–66.